

Foerageergedrag van een Waterpieper *Anthus spinoletta* op doortrek

Rob G. Bijlsma

Laagtes in open terrein, bedekt met een vliesje water en zonder oeverbegroeiing, kunnen tijdelijk aantrekkelijk zijn voor insectenetende zangvogels en steltlopers op doortrek. Slijkige oeverranden zitten doorgaans stampvol vliegjes. Een schijnbaar onuitputtelijke bron voor kwikstaarten en piepers, zou je denken. Een Waterpieper op het Wapserveld gaf aanleiding tot toetsing van dat idee.

Een deel van de Midden-Europese Waterpiepers verkast in het najaar naar de laaggelegen zompen van Nederland om daar te overwinteren. In sommige jaren kunnen dat er duizenden zijn, in andere jaren zie je ze nauwelijks. Dat althans was mijn ervaring aan de zuidrand van de Veluwe, waar de uiterwaarden van de Rijn in sommige winters overstroomden. Als uiterwaardse plasdras samenviel met een zachte winter kon dat lokaal grote aantallen Waterpiepers binden (Bijlsma 1977). Dat was echter lang niet elk jaar het geval, en soms waren ze uitgesproken schaars in de winter. Afgelopen najaar liep ik er op 30 oktober 2022 eentje tegen het lijf die van redelijk dichtbij kon worden bekeken. Het was een warme dag (maximum temperatuur 20 °C) met rustig weer. Een mooie gelegenheid om te kijken wat deze vogel in het terrein te zoeken had. Voedsel misschien?

Locatie

Aan de westzijde van het Wapserveld (West-Drenthe) grenst de heide aan het beekdal van de Vledder Aa. Precies op die grens in de open ruimte liggen enkele ondiepe plassen die 's zomers geheel of gedeeltelijk opdrogen maar door regenval in najaar en winter weer opgevuld raken (Foto 1). De waterdiepte is gering. Sommige plassen zijn niet meer dan een vliesje water op een slijkige ondergrond, andere slechts iets dieper met een meer zandig-venige ondergrond. Of er water staat, en hoeveel en voor hoe lang, wisselt sterk van jaar op jaar.

Een langdurige droogte in de zomer van 2022 had de plassen aan de randen van het Wapserveld sterk in omvang gereduceerd of geheel doen opdrogen. De plas waar de Waterpieper vertoefde is feitelijk een zijtak van een groter ven. Er staat alleen water na overvloedige regenval. Het is de eerste plek die droogvalt bij schaarste aan water. Het efemere karakter van de plas houdt tegelijk in dat het insectenaanbod grotendeels uit vliegende soorten bestaat. In oktober 2022 waren dat vliegen, massaal aanwezig op het slik en in de korte vegetatie op de overgang van slik/water en land (Foto 2).

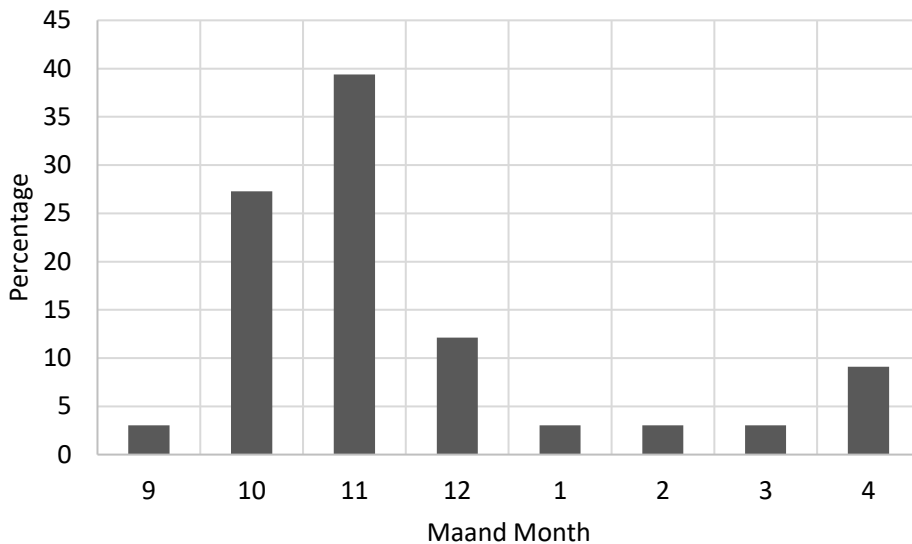
Foto 1. Ondiepe waterplas op de overgang van Wapserveld naar beekdal van de Vledder Aa, 30 oktober 2022 (Foto: Rob Bijlsma). *Shallow pool in the ecozone between heathland and brook in western Drenthe, October 2022.*

Foto 2. Slikkige randzone van waterplas waar de Waterpieper (en die niet alleen, getuige de pootafdrukken) foeragerend werd aangetroffen op 30 oktober 2022 (Foto: Rob Bijlsma). *Muddy shoreline of pool where Water Pipit (and other bird species) was recorded foraging, 30 October 2022.*

Voorkomen van Waterpiepers

Waterpiepers zijn schaarse beestjes in West-Drenthe. Bijna elk najaar hoor ik ze wel overtrekken, maar altijd in minieme aantallen. Aan de grond komen ze zelden (Figuur 1). In 1990-2022 zag ik in 17 van de 33 winters geen enkele Waterpieper aan de grond. De piek van aanwezigheid viel in november. Hartje winter was de soort normaliter afwezig, gevolgd door een miniem doortrekkiepiekje in het voorjaar.

Figuur 1. Voorkomen over het seizoen van Waterpiepers in West-Drenthe in 1990-2022 (n = 33). *Seasonal distribution of Water Pipits in West-Drenthe in 1990-2022 (n = 33).*

Aan de grond bezochten Waterpiepers ondiepe plassen van enige omvang ingebed in een open ruimte. Doorgaans waren dat tijdelijke plassen langs de Vledder Aa (overstromingsvlakte, nadat de beek in 2014 opnieuw was uitgegraven en ondieper was gemaakt) en op de grens van Wapserveld en Vledder Aa (bovenloop). Langs oevers van vennen in het bos, bijvoorbeeld, zag ik er nooit eentje, ook niet indien het grote vennen waren (à la Ganzenpoel).

Juvenile Waterpieper in actie

Op 30 oktober 2022 hoorde ik om 9.30 u de ijle siep van een Waterpieper. Het was de enige vogel die liep te foerageren in een vliesje water aan de noordzijde van een plas aan de Klaasberg (Foto 3), in de rug het Wapserveld, aan de andere kant het verroigde beekdal van de Vledder Aa. De basis van de ondersnavel was nog licht, de flanken vrij fors gestreept, de wenkbrauwstreep geprononceerd, de rug licht getekend en de poten vrij donker. Om de ongeveer 20 sec riep de vogel eenmalig een hoog 'siep'.

De vogel dribbelde ijverig in pieperstijl langs de waterkant, af en toe ook met beide poten in het water (dat nooit boven het enkelgewricht kwam, hooguit tot halverwege de tarsometatarsus). In totaal volgde ik de vogel gedurende 391 sec tussen 9.39 en

9.45 u, waarna hij op- en wegvloog. In die korte periode onderbrak hij vijf maal zijn actieve foerageren om gedurende 10, 20, 11, 6 en 9 sec aandachtig in de rondte te kijken, kopje scheef. Het alerte gedrag onderscheidde zich van de veel kortere pauzes (hooguit enkele sec) die de vogel nam tijdens het zoeken naar voedsel; die laatste waren duidelijk gericht op de bodem, in plaats van op de omgeving. In totaal nam de vogel 494 passen (plus of min enkele), telkens volgens het principe: korte dribbel en stilstaan. In die korte foerageerperiode werden 38 pikjes naar wateroppervlak of slik uitgedeeld, waarvan 31x met zekerheid gevolgd door slikbeweging (de resterende 7x stond de vogel met zijn rug naar me toe; de kans is groot dat ook die succesvol waren).

De pieper dreutelde in kleine lussen binnen eenzelfde deel van de waterplas. Bij nameting bleek het bestreken oppervlak niet meer dan 2 bij 5 meter te zijn. Het kleine foerageergebied week in niets af (voor zover ik kon zien) van de honderden vierkante meters waterfilm en slik die de vogel tot zijn beschikking had (Foto 1). Het voedselaanbod heb ik niet gemeten, maar vliegjes waren overal talrijk, zowel op de slikrand als op het water. Ik kreeg sterk de indruk dat de plaats van elke weggepikte vlieg in geen tijd door een ander vliegje werd ingenomen, zodat de vogel te maken had met een zich continu verversende voedselbron.

Als gebruiker van zeer open habitat was de vluchtafstand van dit individu navenant groot (Foto 1), namelijk 49 m (bij een ongestoorde opmerk- en waarneemafstand van 63 m). Twee op dezelfde dag waargenomen Graspiepers *Anthus pratensis*, in vochtige heide en ruig grasland, vlogen weg op 32 en 27 m. De grotere schuwheid van Waterpiepers ten opzichte van Graspiepers blijft overeind bij een grotere steekproef, namelijk respectievelijk 34.4 m (SD = 11.5, spreiding 15-46 m, n = 9) en 23.3 m (SD = 10.6, spreiding 4-60 m, n = 386). Deze schuwheid maakt het observeren zonder telescoop van foeragerende Waterpiepers er niet makkelijker op.

Discussie

Op een enkele uitzondering na is voedselonderzoek aan Waterpiepers in het broedseizoen uitgevoerd. Daar bleken het veelzijdige insecteneters te zijn, die hun nestjongen met een breed scala van arthropoden voeden, ongeacht de hoeveelheid biomassa aanwezig (zelfs 400-voudige verschillen in voedselaanbod wisten de piepers succesvol te pareren, gemeten aan het succes waarmee ze hun jongen tot uitvliegen brachten; Rauter *et al.* 2000). In aantal en biomassa waren vliegen en rupsjes belangrijk, maar ook wantsen, kevers, zweefvliegen, mieren, sluipwespen, eendagsvliegen, schietmotten en slakjes behoorden tot het voedselrepertoire (Brodmann & Reyer 1999).

In de winter is het voedsel eveneens gevarieerd, zij het met een veel hoger aandeel plantaardig materiaal (gras en zaden). Analyse van keutels van Waterpiepers die in ZW-Polen overwinterden bij een rioolzuivering liet zien dat kevers (28 verschillende families en taxa; 69% van alle dierlijke voedsel), vliegen (12%) en sluipwespen (18%) de bulk van het voedsel uitmaakten, aangevuld met andere soorten insecten

en met zaden (Orłowski *et al.* 2010). In november-december waren de prooien gemiddeld zwaarder (bijna 6 mg drooggewicht) dan later in de winter. Prooien in de winter waren kleiner dan in de zomer (Brodmann & Reyer 1999), maar dat kan deels een artefact zijn van de kleine steekproef in de vroege winter. Het warme water van de rioolzuivering was goed voor een hoge biomassa van vliegenlarven (Orłowski 2006), vermoedelijk mede de oorzaak van het winterse verblijf van tientallen Waterpiepers.

Foto 3. Juveniele Waterpieper foeragerend in ondiepe plas aan de rand van het Wapserveld, 30 oktober 2022 (Foto: Rob Bijlsma). *Foraging juvenile Water Pipit in shallow pool at Wapserveld, 30 October 2022.*

Langs de rivieruiterwaarden waren zachte winters een voorwaarde om Waterpiepers te verleiden tot overwintering, naast hoog water (Bijlsma 1977, zie ook Mester & Prünte 1966). Ondanks de sterke toename van zachte winters in de afgelopen decennia (18 van de 33 winters in 1990-2022 waren zacht, zeer zacht of extreem zacht, ofwel een IJnsen-vorstgetal van 9.7 of minder), zag ik in West-Drenthe geen toename van het aantal overwinteraars. Eerder het omgekeerde: Waterpiepers aan de grond zijn schaars geworden, daarbij te bedenken dat ze in Drenthe nooit algemeen zijn geweest als wintervogel (Venema 2001, maar zie Schermerhorn 2018, die suggereert dat Waterpiepers in Zuid-Drenthe in 2013-15 algemeen zouden zijn geweest). Of de

schaarste aan het voedselaanbod ligt, of aan tekort aan geschikt winterhabitat, is onbekend. De Waterpieper van 30 oktober had in ieder geval een gemiddelde voedselopname van 5.8 prooitjes per minuut. Voor die prooivangsten zette de vogel 76 passen per minuut, en dat in een miniem deel van het potentiële foerageergebied.

In de winter kan de lokale voedselsituatie natuurlijk geheel anders zijn, net zo goed als dat de lokale geschiktheid van het terrein in de trektijd enorm varieert van jaar op jaar en zelden dié combinatie van factoren oplevert die het voor Waterpiepers aantrekkelijk maakt om langdurig van het terrein gebruik te maken, laat staan om er te overwinteren. Dat is een groot verschil met Graspiepers *Anthus pratensis*, die gebruikmaken van natte heide en dito graslanden. Graspiepers zijn 's winters schaars, maar – afgezien van afwezigheid bij langdurige vorst – te allen tijde aanwezig in klein, zij het over de jaren afnemend, aantal (Bijlsma 2021).

De grote vluchtafstand van Waterpiepers is inherent aan het type habitat waarin ze verkeren: weidse vlaktes, waar potentiële roofvijanden inclusief de mens van verre zichtbaar zijn. Mester & Prünte (1966) vonden een gemiddelde vluchtafstand van 45.1 m (n = 38), bij overwinterende Waterpiepers langs de Bovenrijn in Westfalen. Rille beestjes, die in ruimtelijke foerageergebieden snel op de wieken gaan bij gevaar. In de omgeving van Wapserveld zullen dat 's winters vooral Sperwers *Accipiter nisus* zijn, af en toe een Smelleken *Falco columbarius* (Bijlsma 2021) of een vogelaar. (Maar Paulien & Jeromin, 1995, melden een anekdotische waarneming in winters Sleeswijk-Holstein waarbij rietsnijders met hun machines tot op 10 m afstand van een foeragerende groep van 20 Waterpiepers konden komen.²⁴) In tegenstelling tot Graspiepers, die na verstoring snel weer invallen, verdwenen Waterpiepers doorgaans uit zicht. Zoveel uitwijkplekken hebben Waterpiepers niet in de entourage van West-Drenthe, wat mede hun schaarse en kortstondige aanwezigheid kan verklaren.

Summary: Bijlsma R.G. 2022. Foraging behaviour of a transient Water Pipit *Anthus spinoletta*. Drentse Vogels 36: 78-84.

Water Pipits in western Drenthe are scarce passage migrants of which – in some years – very small numbers remain during winter. Peak presence was recorded in November, with a minor second peak during spring migration in April. Their preference for open habitats is reflected in a large flight distance (mean 34.4 m, SD = 11.5, range 15-46 m, n = 9) compared to Meadow Pipits *Anthus pratensis*, which occupied well-vegetated rough meadows and wet heaths (mean 23.3 m, SD = 10.6, range 5-60 m, n = 386). On 30 October 2022, a juvenile Water Pipit was foraging along the muddy shoreline of a shallow fen in the open ecozone of heathland and a brook. The bird was followed for 391 sec, during which period it paused and scanned the environment for bouts of 10, 20, 11, 6 en 9 sec. Foraging was restricted to wet mud and water up to a depth of reaching halfway the metatarsus. Series of paces were frequently interrupted by standing still for a second or two (distinct from scanning the environment for danger), altogether 494 steps during the observation session of 391 sec. An

²⁴ Van den Berg (1974) kon Waterpiepers zelfs tot op enkele meters afstand benaderen, maar dat was op de slaappleats in dichte rietstukken.

area of only 2 by 5 meters (out of hundreds of square meters of suitable foraging habitat) was covered in repeating loops, indicating that insect prey was continuously replenished (mostly small flies, the only common insect prey present). A total of 38 catching attempts were recorded, of which 31 were successful (the rest probably as well, but bird facing away from observer, and swallowing could not be registered), *i.e.* 5.8 catching attempts per min. Conditions conducive to longer stays (open space, shallow water, abundance of insect food, absence of frost) are apparently rarely met in the setting of western Drenthe, given the scarcity of wintering Water Pipits in 1990-2022.

Literatuur

- Berg M. van den 1974. De Waterpieper (*Anthus spinoletta spinoletta*) in het Amsterdamse Bos, met enige opmerkingen over het voorkomen. Mededelingenblad VWG Amsterdam 12(2): 5-10.
- Bijlsma R.G. 1977. Voorkomen en ecologie van *Anthus spinoletta spinoletta* en *A.s. littoralis* in de uiterwaarden van de Rijn bij Wageningen. Limosa 50: 127-136.
- Bijlsma R.G. 2021. Kelderende zangvogeldichtheid op binnenlandse zandgronden in 1970-2020 gaat gepaard met afname van Smellekens *Falco columbarius*. De Takkeling 29: 214-244.
- Brodmann P.A. & Reyer H.-U. 1999. Nestling provisioning in water pipits (*Anthus spinoletta*): do parents go for specific nutrients or profitability? Oecologia 120: 506-514.
- Mester H. & Prünke W. 1966. Wie häufig zieht der Felsenpieper tatsächlich durch das deutsche Binnenland? Anthus 3: 33-42.
- Orłowski G. 2006. Habitat selection and winter food resources of the Water Pipit *Anthus spinoletta* in south-eastern Poland. Acta Ornithol. 41: 41-48.
- Orłowski G., Karg J. & Czarnecka J. 2010. Food of Water Pipits *Anthus spinoletta* on wintering grounds in Poland. Bird Study 57: 401-405.
- Paulien E.-C. & Jeromin K. 1995. Der Bergpieper (*Anthus spinoletta spinoletta*), ein regelmäßiger Überwinterer in Schleswig-Holstein. Corax 16: 1-8.
- Rauter C.M., Brodmann P.A. & Reyer H.-U. 2000. Provisioning behaviour in relation to food availability and nestling food demand in the Water Pipit *Anthus spinoletta*. Ardea 88: 81-90.
- Schermerhorn P. 2018. Waterpieper *Anthus spinoletta*. P. 542 in: Hustings F. & Koffijberg K. (red.) Vogelatlas van Nederland: broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering. Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Venema P. 2001. Wintervogels in Drenthe. Van Gorcum, Assen.

Adres: Doldersummerweg 1, 7983 LD Wapse, rob.bijlsma@planet.nl